

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ТА РІВНЯ ДОМАГАНЬ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ З НАПРАВЛЕНІСТЮ НА ПРОДОВЖЕННЯ НАВЧАННЯ

К.А. Андрущенко

Херсонський державний університет, katyaandrushenko@yandex.ua

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент І.Р. Крупник

В останні десятиліття проблема самооцінки та рівня домагань є однією з центральних у дослідженні західної психології. Така тенденція пов'язана саме з тим, що учені вважають самооцінку однією з центральних новоутворень особистості, яка обумовлює її становлення, взаємовідносини з оточуючими, подальше професійне становлення та є важливим ресурсом особистості, яка безпосередньо пов'язана з рівнем домагань особистості.

Самооцінка – це характеристика особистості власного Я, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей. Відносячись до ядра особистості, самооцінка є важливим регулятором поведінки. Від самооцінки залежать взаємовідносини людини з оточенням, її критичність, вимогливість до себе, відношення до успіхів і невдач. Самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і подальший розвиток її особистості [2, с. 397; 5].

Важливим аспектом для формування зрілої особистості є розвиток самосвідомості, визначення власного «Я», власних здібностей з метою адекватної організації взаємовідношень з оточуючими людьми. Рішення такого питання безпосередньо пов'язано з вивченням взаємозв'язку самооцінки та рівня домагань.

Рівень домагань – це система перспективних завдань, які людина ставить для власного досягнення. Рівень домагань суттєво залежить від образу Я, зокрема Я-ідеального (відповідно до образу себе в майбутньому людина ставить завдання досягнути цього образу) та самооцінки (зазвичай висока самооцінка формує високий рівень домагань) [1; 4, с. 120].

З метою емпіричного дослідження застосовано наступний комплекс діагностичного інструментарію: методика «Дослідження самооцінки особистості» (С. Будассі); методика «Діагностика самооцінки» Дембо-Рубінштейн (у модифікації А. Прихожан); опитувальник «Оцінка рівня домагань» (В. Гербачевського).

Аналіз відповідей досліджуваних дозволив нам об'єднати вибірку у дві групи: 1 група – студенти, які планують продовжити навчання за спеціальністю Психологія (16 осіб); 2 група – студенти, що не планують продовжувати навчання за спеціальністю Психологія (14 осіб). З метою визначення значущих розбіжностей за показниками студентів 2 груп нами було застосовано *t*-критерій Стьюдента та *φ*-критерій Фішера.

За допомогою методики «Дослідження самооцінки особистості» (С. Будассі) нам вдалося визначити наступне (у таблиці 1 представлені результати першої групи, а у таблиці 2– результати другої групи):

Таблиця 1

Результати дослідження самооцінки студентів у різних ситуаціях з
направленістю на подальше навчання

Виразність самооцінки	Самооцінка у повсякденній поведінці	Самооцінка в учбовій діяльності
Висока самооцінка. Неадекватна.	11,9 %	14,3 %
Висока самооцінка. Адекватна.	19 %	38,1 %
Самооцінка середня. Адекватна.	54,8 %	42,8 %
Самооцінка низька. Адекватна.	9,5 %	4,8 %
Самооцінка низька. Неадекватна	4,8 %	0

Встановлено, що більшість (54,8 %) студентів-психологів, з направленістю на подальше навчання мають середню, адекватну самооцінку у повсякденній поведінці. 19 % мають високу, адекватну самооцінку; 11,9 % високу, неадекватну самооцінку; 9,5 – низьку, адекватну самооцінку та ще 4,8 % низьку, неадекватну самооцінку.

В учбовій діяльності більшість студентів (42,8 %) мають також середню, адекватну самооцінку. Значний відсоток таких студентів – 38,1 % володіють високою, адекватною самооцінкою; 14,3 % мають високу, неадекватну самооцінку; 4,8 – низьку, адекватну самооцінку.

Результати студентів-психологів, що не мають направленість на продовження навчання виглядають наступним чином: більшість з них (42,9 %) мають середню, адекватну самооцінку у повсякденній поведінці; 21,4 % – високу, адекватну самооцінку; 14,3 % – високу, неадекватну самооцінку; 14,3 % низьку, адекватну самооцінку та ще 7,1 % – низьку, неадекватну самооцінку.

Таблиця 2

Результати дослідження самооцінки студентів у різних ситуаціях, що не мають направленість на подальше навчання

Виразність самооцінки	Самооцінка у повсякденній поведінці	Самооцінка в учбовій діяльності
Висока самооцінка. Неадекватна.	14,3 %	0 %
Висока самооцінка. Адекватна.	21,4 %	14,3 %
Самооцінка середня. Адекватна.	42,9 %	21,4 %
Самооцінка низька. Адекватна.	14,3 %	57,2 %
Самооцінка низька. Неадекватна	7,1 %	7,1 %

В учбовій діяльності більшість студентів (57,2 %) мають низьку, адекватну самооцінку; 21,4 % – середню, адекватну самооцінку; 14,3 % – високу, адекватну самооцінку та ще 7,1 % – низьку, неадекватну самооцінку.

З метою порівняння отриманих результатів аналізу самооцінки студентів-психологів у двох групах було застосовано ϕ -критерій Фішера. Значущі розбіжності було отримано лише за рівнями самооцінки в учбовій діяльності:

1. Встановлено, що відсоткова доля студентів з направленістю на продовження навчання перевищує відсоткову долю студентів, що не планують навчання за такими рівнями самооцінки: висока, адекватна самооцінка ($\phi=3,02$, $p\leq 0,01$) та середня, адекватна самооцінка ($\phi=3,32$, $p\leq 0,01$).

2. Відсоток студентів, що не планують подальше навчання перевищує відсоток студентів, що планують за показником низька, адекватна самооцінка ($\phi=4,65$, $p\leq 0,001$).

Отже, більшість студентів-психологів, що мають направленість на продовження навчання мають адекватний рівень самооцінки у повсякденному житті та в учбовій діяльності, а студенти, що не планують навчатися мають низьку, адекватну самооцінку.

Результати самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн виглядають наступним чином (таблиця 3). Більшість студентів-психологів з направленістю на продовження навчання мають середній рівень самооцінки (55) та середній рівень домагань (65). Студенти-психологи, що не мають наміру продовжувати навчання мають також середній рівень самооцінки (40), але низький рівень домагань (59).

Таблиця 3

Рівень самооцінки та рівень домагань студентів-психологів

	Рівень самооцінки	Рівень домагань	t (самооцінки-домагань)
1 група	55	68	0,12
2 група	40	49	0,01
t (1група-2 група)	1,02	2,89***	-

Умовні позначки: 1 група – студенти-психологи з направленістю на продовження навчання; 2 група – студенти-психологи, що не планують продовжувати навчання.

M – середні значення; t – критерій значимості різниць Стьюдента; * - різниці, значимі при $p = 0,05$; ** - різниці, значимі при $p = 0,01$, *** - різниці, значимі, при $p = 0,001$.

Порівняння емпіричного та критичного значення за t-критерієм Стьюдента показало, що розбіжності у рівні домагань за результатами студентів 2 груп виявилися значущими t_{emp} (2,89, при $p\leq 0,01$). Отже, студенти, що не планують продовжувати навчання володіють низьким рівнем домагань, що може вказувати про не сприятливий розвиток особистості. І в цілому такий рівень домагань може впливати на зниження рівня самооцінки також.

Аналіз компонентів мотиваційної структури та рівня домагань студентів-

психологів, що планують продовжувати навчання виглядають наступним чином: більшість з них мають середній рівень за такими показниками: досягнення складних цілей (71,4 %), прогнозування оцінок діяльності (83,3 %), причинні фактори діяльності (59,5 %) та високий рівень за мотиваційною структурою (61,9 %). Рівень домагань також має середній рівень у більшості студентів (71,4 %).

Результати студентів-психологів, що не планують продовжувати навчання вказують: більшість досліджуваних мають середній рівень за такими показниками: ядро мотиваційної структури (57,1 %), прогнозування оцінок діяльності (50 %), причинні фактори діяльності (71,4%). Рівень домагань також має середній рівень у більшості студентів (50 %). Але слід відмітити, що значний відсоток студентів (35,6 %) мають і низький рівень домагань. Також встановлено, що 64,3 % студентів мають низький показник досягнення складних планів.

Значущі розбіжності за результатами двох груп було отримано за наступними показниками:

1. Більшість студентів-психологів з направленістю на продовження навчання мають високий рівень мотиваційної структури ($\varphi=3,99$, $p\leq 0,01$), на відміну від студентів, що не планують продовжувати навчання.

2. Більшість студентів-психологів першої групи мають високий рівень досягнення складних цілей, а більшість студентів другої групи – низький ($\varphi=4,02$, $p\leq 0,001$).

3. Більшість студентів, що планують продовжувати навчання мають середній рівень прогнозування оцінок діяльності ($\varphi=2,99$, $p\leq 0,01$), а більшість студентів, що не планують продовжувати навчання мають низький рівень.

4. Значний відсоток студентів, що не планують продовжувати навчання мають низький рівень домагань ($\varphi=3,12$, $p\leq 0,01$), на відміну від студентів, що планують продовжувати навчання.

Проведене дослідження дозволило визначити наступне: більшість студентів-психологів, що мають направленість на продовження навчання мають

середню, адекватну самооцінку у повсякденній поведінці та в учбовій діяльності; володіють середнім рівнем домагань та мають високий рівень за мотиваційною структурою.

Студенти-психологи, що не планують продовжувати навчання у повсякденній поведінці володіють середньою, адекватною самооцінкою; в учбовій діяльності спостерігається низька, адекватна самооцінка; мають низький рівень домагань та низький показник досягнення складаних планів.

Література

1. Крупник І.Р. Психолого-педагогічна програма «Співпраця»: досвід впровадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.* 2017. Вип.1. Том 2. С. 82-86.
2. Онуфрієва Л.А. Самооцінка як складова Я-концепції майбутніх фахівців соціономічних професій. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.* 2016. С. 396-412.
3. Ушакова І. М. Особливості самооцінки та рівня домагань у курсантів та студентів НУЦЗУ з різною успішністю учбової діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2011. Вип. 10. С. 247-254.
4. Шибрук О.В. Самооцінка та рівень домагань у структурі Я-концепції курсантів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(19), Issue: 38, 2015 www.seanewdim.co. С. 119-122.